

УДК 341.09

ВПЛИВ ЛУІСА СОНА НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ

Ігор Земан

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-41-99,
e-mail: izeman@ukr.net*

Розглянуто наукові погляди випускника Львівського університету Луїса Сона на становлення інституту захисту прав людини. Вчений зосереджував увагу на вирішальному впливі ООН на розвиток співробітництва між державами щодо забезпечення основних прав людини і розробки Загальної декларації прав людини.

Підкреслено спільні наукові позиції Л. Сона, Г. Лаутерпахта та В. Корецького стосовно значення цього фундаментального міжнародно-правового акта. Зазначено, що Г. Лаутерпахт виступав ідейним натхненником і першим науковим проєктантом цього важливого документа у сфері захисту прав людини. Наголошено, що В. Корецький також брав участь у засіданні робочої комісії з розробки Загальної декларації прав людини, акцентуючи увагу на необхідності створення системи, де індивіда не протиставлятимуть суспільству і державі.

Зазначено дослідження Л. Соном Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права як міжнародно-правових актів, що містять чіткі зобов'язання, обов'язкові для виконання усіма державами-учасницями.

Ключові слова: Луїс Сон; Володимир Корецький; Герш Лаутерпахт; захист прав людини; Загальна декларація прав людини; Організація Об'єднаних Націй.

Становлення інститутів захисту прав людини, створення відповідних норм та їхнє впровадження у міжнародне правове поле знаходять своє відображення в історичних подіях, прецедентах та нормативно-правових документах різних епох, починаючи від стародавнього світу і закінчуючи сьогоденням.

Права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності кожної демократичної та правової держави. На захист цих прав передусім і спрямована діяльність різноманітних міжнародних організацій, асоціацій та установ. Просування та захист прав людини є основою свободи, справедливості та миру в усьому світі.

Проте для ефективного виконання зазначених норм на міжнародно-правовому рівні та імплементації в національне законодавство завжди існує потреба їхнього наукового осмислення. Непересічну роль у вивченні особливостей розвитку сучасного механізму права прав людини відіграв американський юрист-міжнародник Луїс Сон, який народився на території сучасної України та здобув вищу освіту у Львівському університеті.

Герберт Мораїс слушно зазначив, що особою, яку необхідно відзначити за легендарний внесок у справу розвитку прав людини, беззаперечно є Луїс Сон [6, с. 71].

Професор Л. Сон – один із найвідоміших у світі науковців і захисників у сфері міжнародних прав людини. Комісія вивчення організації миру 1950 р. запросила Л. Сона як спеціаліста з прав людини очолити комітет доповідей з прав людини [3, с. 149].

Як зазначає І. Городиський, «особливо важливим напрямком наукової та практичної діяльності Л. Б. Сона була його робота в сфері міжнародного права прав людини. Вчений брав активну участь у міжнародному співробітництві у сфері прав людини, зокрема виступав активним учасником та організатором цілої низки конференцій, у тому числі Асамблеї з прав людини 1968 р. та Пекінської всесвітньої конференції ООН щодо жінок 1995 р. В ході цих та багатьох інших заходів, Л.Б. Сон проявив себе як послідовний поборник ідеї юридичної обов'язковості норм Загальної Декларації прав людини та нормативного закріплення захисту прав жінок у міжнародному праві» [2, с. 253].

Права людини, на думку Л. Сона, є частиною дещо ширшої картини: «демократія, права людини, законність, захист навколишнього середовища, соціальна юстиція та економічний розвиток узяті разом є найліпшою гарантією проти диктаторства, революцій та війн» [7, р. 940].

Через багато років Л. Сон заявив, що «держави насправді ніколи не робили міжнародне право елементом прав людини. Це було зроблено професорами, авторами книжок і статей у провідних міжнародно-правових журналах» [8, р. 399].

На думку Л. Сона, сучасні норми міжнародного права, що стосуються прав людини, є результатом «мовчазної революції» 40-х років минулого століття, тобто результатом створення Організації Об'єднаних Націй, яка виступає глобальною міжнародною організацією, головною метою діяльності якої є підтримання і зміцнення миру та міжнародної безпеки та розвиток співробітництва між державами світу, а також підписання Загальної декларації прав людини, яку згодом покладено в основу значної кількості міжнародних договорів, регіональних документів з прав людини, національних конституцій та інших законів [9, р. 1].

Варто виокремити важливу роль і українського вченого В. М. Корецького у розробці Загальної декларації прав людини 1948 р. Він подав важливі зауваження щодо розробки цього документа, які стосувалися наголошення на взаємовідносини між національним і міжнародним правом під час формулювань проекту Міжнародного білля про права людини. Зокрема, В. М. Корецький наголошував, що цей документ не може створювати таку міжнародну соціальну систему управління, яка не залежить від суверенних держав. На думку українського науковця, членам Комітету необхідно створити таку систему, де індивіда не протиставлятимуть суспільству і державі. На принципі рівності людей необхідно наголосити значно чіткіше, ніж закладено в деяких проектах документа про захист прав людини [1, с. 821].

Як слушно зазначив відомий український юрист П. Рабінович, великий внесок у розробку Загальної декларації прав людини справив Г. Лаутерпахт. На його думку, «книга професора Г. Лаутерпахта «Міжнародний білля прав

людини» послугувала первинним фундаментально-концептуальним джерелом Загальної декларації прав людини. Малоімовірно, щоб з нею – як складовою частиною згаданих вище «Підготовчих матеріалів» – не був знайомий і заступник голови Комітету та Комісії знаний французький юрист, професор Рене Кассен; а він, як відомо, написав початковий варіант проекту декларації». Отже, Г. Лаутерпахт виступав ідейним натхненником і першим науковим проектантом такого історично-епохального акта [5, с. 8].

Як стверджує Л. Сон, «революція прав людини» не виникла спонтанно чи випадково. Коріння її виникнення можна простежити за багато століть до того, аж до початків виникнення самого міжнародного права. Найстарішим методом захисту прав людини була самодопомога, однак не лише самої жертви, а й сім'ї, клану, нації та, згодом, держави. Схожа проблема у міжнародному полі виникла дуже рано. Громадян однієї країни, які подорожували до іншої, часто грабували, вбивали, брали у рабство тощо, навіть якщо країни не ворогували. Отож виникло два набори правил: по-перше, держава відповідальна за те, що відбулося на її території; по-друге, держава мала право вимагати від іншої держави відшкодування шкоди, заподіяної її громадянам [9, р. 2].

Також Л. Сон звертає увагу на те, що міжнародне право тривалий час концентрувалося лише на порушеннях прав іноземців. Однак у деяких випадках міжнародний захист надавали особам, які страждали від внутрішнього переслідування, тобто від переслідування всередині країни, громадянами якої вони були [9, р. 4].

Дуже слушно зауважував В. М. Корецький, що під час розробки Загальної декларації прав людини потрібно узяти «краще» із правових систем світу, щоб документ був «своїм» для кожної країни. Він наполягав на серйозній і ретельній роботі з вивчення багатьох документів і з'ясування відмінностей значення прав людини у різних країнах [1, с. 827]. На його думку, Декларація з прав людини має бути зрозумілою масами народів, має наслідувати стиль і манеру старих законів, передусім їхню чіткість та ясність, це має бути емоційним зверненням та переконанням і має бути написана «провокативною» мовою, що привертає увагу. Декларація має звучати звуками горну і має встановлювати принципи, за які будь-яка людина ризикуватиме своїм життям [1, с. 833].

Свого часу Л. Сон детально описав проблеми, з якими зіштовхнулась Організація Об'єднаних Націй у своїй діяльності, у тому числі дилему щодо правомірності міжнародних військових гуманітарних інтервенцій, які, з одного боку, спрямовані на захист прав постраждалих осіб, а з іншого – є втручанням у внутрішні справи держави. Погляди Л. Сона цілком відображають особливості становлення та розвитку сучасної системи міжнародного права, де значну увагу привертає історичний аспект цього питання.

Генеральна Асамблея визначила ідею природних прав, яка передбачала, що «усі людські права та фундаментальні свободи людини є невід'ємними». Автор наголошує на тому, що ці «невід'ємні» права відрізняються від прав, наданих позитивним правом. Головна відмінність полягає у тому, що права людини, передбачені позитивним правом (такі як свобода від втручання в особисте,

сімейне життя чи листування), держава може надати та відібрати «з метою сприяння загальному добробуту в демократичному суспільстві», у той час як «невід'ємні» права (право на життя, свободу від катувань та рабства тощо) держава не може обмежити навіть в інтересах суспільства у випадку крайньої необхідності [9, р. 18].

Також Л. Сон досліджував питання процесу створення та характерних особливостей Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. Коли Комісія з прав людини завершила Загальну декларацію, вона почала готувати іншу частину «Біллу про права» – конвенцію, яка міститиме чіткі зобов'язання, обов'язкові для виконання усіма державами-учасницями. Оскільки сформулювати паралельно усі права, які містяться у Загальній декларації, виявилось неможливим, вирішили розділити їх у дві категорії: громадянські і політичні права та економічні, соціальні і культурні права. Ці дві категорії втілені у двох окремих пактах, між якими існують певні відмінності. Держави-учасниці зобов'язались негайно, за допомогою відповідних законодавчих або інших заходів, а також шляхом надання ефективних засобів правового захисту будь-якій особі, права якої порушили, ввести в дію Пакт про громадянські і політичні права [9, р. 18, 19].

Вчений наголошував на тому, що Пакти та національні конституції і закони повинні співіснувати. Пакти не скасовують жодну конституцію чи закони, які забезпечують більший захист прав людини. Якщо ж Пакт захищає певні права більшою мірою, ніж внутрішнє законодавство країни, то держава має обов'язок вжити відповідних законодавчих чи інших заходів, спрямованих на досягнення цього рівня.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права передбачає також міжнародні заходи щодо його дотримання. Пакт не лише вимагає від держав-учасниць презентувати періодичні звіти про прогрес у виконанні цього Пакту, але також надає Комітету з прав людини юрисдикцію щодо скарг з боку однієї країни, що інша держава не виконала своїх зобов'язань відповідно до Пакту. Однак автор наголошує на тому, що таку юрисдикцію можна виконати лише у тому випадку, якщо обидві країни попередньо прийняли компетенцію Комітету розглядати такі скарги [9, р. 21].

Завдяки прийняттю такого важливого документа закріпили механізм захисту прав та свобод людини. У рамках Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права створили Комітет ООН з прав людини.

Цьому органу притаманне широке коло функцій, у тому числі контрольних, правотлумачних, імплементаційних, які зумовлюють його провідне місце серед інших договірних органів з прав людини [4, с. 1, 2].

У Пактах 1966 р. знайшли закріплення такі категорії прав: право на працю і рівну оплату праці, на захист від безробіття, а також на «справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечувала б існування, гідне людини і її сім'ї»; права створювати і вступати в професійні спілки; право на відпочинок і дозвілля, включаючи оплачувану відпустку; право на достатній рівень життя,

включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд; право на соціальне забезпечення, передусім від безробіття, хвороби і старості; право на освіту; право на участь у культурному житті суспільства; право на захист наукової, літературної і художньої продукції [9, р. 37].

Пакт про економічні, соціальні та культурні права доволі узагальнений, окремі його питання потребують деталізації та закріплення в інших нормативно-правових документах. Такий обов'язок поклали на спеціалізовані установи ООН. Одним з базових положень цього документа є право на працю. Укладачі вважали за необхідне виділити працю саме як право, а не як обов'язок, щоб уникнути неправильного трактування, яке спричинить примусове використання робочої сили, як було за часів Другої світової війни [9, р. 39].

Наголосимо, що Л. Сон завжди відстоював авторитет міжнародних договорів щодо захисту прав людини. Зокрема, у статті «Міжнародне право прав людини: відповідь на нещодавню критику», рокритикував погляди Дж. Вотсона та Е. Лейна, які твердили про ілюзорність та недовірність існуючих міжнародно-правових механізмів захисту прав людини. Він зазначав, що ці вчені не розуміють значення міжнародної системи захисту прав людини [10, р. 347].

Отже, «Білль про права» – особливий документ в історії світової правової спадщини. В ньому вперше закріплені усі основні права громадянина, включаючи економічні, політичні, соціальні, культурні, релігійні та інші. Цей документ відобразив значущість та різноманітність прав, якими володіє громадянин. Документ став зразком для наслідування іншими державами та міжнародною спільнотою загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буткевич В. Україна та розробка Загальної декларації прав людини / за ред. В. Буткевича // Європейський суд з прав людини. Судова практика. – К., 2011. – Кн. 2. – С. 819–836.
2. Городиський І. Луї Сон – теоретик і практик міжнародного права / І. Городиський // Український часопис міжнародного права. – 2014. – № 4 – С. 251–255.
3. Земан І. В. Наука міжнародного права у Львівському університеті : монографія / І. В. Земан ; за наук. ред. канд. юрид. наук, проф. В. М. Репецького. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 320 с.
4. Зубарева А. Є. Міжнародно-правовий статус комітету ООН з прав людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.11. Міжнародне право / А. Є. Зубарева. – Одеса, 2015. – 20 с.
5. Рабінович П. Професор Г. Лаутерпахт – автор ідеї та першого проекту Міжнародного білля (Загальної декларації) прав людини / П. Рабінович, В. Особа // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 4 (75). – С. 3–10.
6. Morais H. V. The Globalization of Human Rights Law and the Role of International Financial Institutions in Promoting Human Rights / H. V. Morais // *George Washington International Law Review*. – 2000. – Vol. 33. – P. 71.
7. Pasqualucci J. M. Louis Sohn: Grandfather of International Human Rights Law in the United States / J. M. Pasqualucci // *Human Rights Quarterly*. – 1998. – Vol. 20. – P. 924–944.
8. Sohn L. B. Sources of International Law / L. B. Sohn // *Georgia Journal of International Law*. – 1995–1996. – Vol. 25. – P. 399.
9. Sohn L. B. The New International Law: Protection of the Rights of Individuals Rather Than States / L. B. Sohn // *The American University Law Review*. – 1982. – Vol. 32 – P. 1–64.

10. *Sohn L. B.* The international law of human rights: a reply to recent criticisms / L. B. Sohn // *Hofstra Law Review*. – 1981. – Vol. 9. – P. 347–356.

Стаття надійшла до редколегії 29.04.2016

Прийнята до друку 15.05.2016

LOUIS SOHN'S INFLUENCE TO THE DEVELOPMENT OF CURRENT HUMAN RIGHTS LAW

Ihor Zeman

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-41-99,
e-mail: izeman@ukr.net*

The article is devoted to the investigation of scientific views of Lviv University alumni Louis Sohn on the formation of institution of human rights defense. Attention has been paid to impact of United Nations on the formation of intergovernmental cooperation to ensure basic human rights and of the Universal Declaration of Human Rights development.

The common scientific positions of Louis Sohn, Volodymyr Koretskyy and Hersh Lauterpacht about the meaning of this fundamental international legal act have been underlined. Lauterpacht was one of the few international lawyers actively campaigning for human rights. He gave idea and prepared actually first draft of this important document in the sphere of human rights. Koretskyy had participated in the meeting of the working committee of the drafting of the Universal Declaration of Human Rights. He has been argued need for creating a system where the individual is not opposed to society and the state. The Declaration thus is now considered to be an authoritative interpretation of the U.N. Charter, spelling out in considerable detail the meaning of the phrase «human rights and fundamental freedoms» which Member States agreed in the Charter to promote and observe.

In a parallel development, individuals gained rights under international law and, to some extent, means for vindication of those rights on the international plane. This development entailed four different lawbuilding stages: assertion of international concern about human rights in the U.N. Charter; listing of those rights in the Universal Declaration of Human Rights; elaboration of the rights in the International Covenant on Civil and Political Rights and in the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Louis Sohn has been investigated International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Those documents contain clear commitments binding on all States Parties.

Key words: Louis Sohn; Volodymyr Koretskyy; Hersh Lauterpacht; human rights defence; Universal Declaration of Human Rights; United Nations.

ВЛИЯНИЕ ЛУИСА СОНА НА РАЗВИТИЕ СОВРЕМЕННОГО ПРАВА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Игорь Земан

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-41-99,
e-mail: izeman@ukr.net*

Рассмотрены научные взгляды выпускника Львовского университета Луиса Сона на становление института защиты прав человека. Ученый сосредоточивал внимание на решающем

влиянии ООН на развитие сотрудничества между государствами по обеспечению основных прав человека и разработке Всеобщей декларации прав человека.

Подчеркнуты совместные научные позиции Л. Сона, Г. Лаутерпахта и В. Корецкого относительно значения этого фундаментального международно-правового акта. Указано, что Г. Лаутерпахт выступал идейным вдохновителем и первым научным проектантом этого важного документа в сфере защиты прав человека. Сделано ударение, что В. Корецкий, который также принимал участие в заседании рабочей комиссии по разработке Всеобщей декларации прав человека, подчеркивал необходимость создания системы, где индивид не будет противопоставляться обществу и государству.

Отмечены исследования Л. Соном Международного пакта о гражданских и политических правах и Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах как международно-правовых актов, содержащих четкие обязательства выполнения всеми государствами-участниками.

Ключевые слова: Лунс Сон; Владимир Корецкий; Герш Лаутерпахт; защита прав человека; Всеобщая декларация прав человека; Организация Объединенных Наций.